

Klaudy Kinga, Kovács Marietta. 2016. Frazeologizmusok a szótárban és a fordításban – a fordítói kreativitásról. In: Bárdosi Vilmos (szerk.) *Frazeológia. Az emberi világkép tükrözője*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 119–129.

Frazeologizmusok a szótárban és a fordításban – a fordítói kreativitásról

KLAUDY KINGA – KOVÁCS MARIETTA

professor emeritus, ELTE BTK, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

doktorjelölt, ELTE BTK, Fordítástudományi Doktori Program

Abstract: Translator's creativity can be measured by strategies applied in translation of idiomatic expressions. Bilingual dictionaries contain numerous examples of total transformation of idiomatic expressions but in their daily work translators perform many more total transformations than those contained in bilingual dictionaries. Increasing number of idiomatic expressions in translated texts can be attributed to the compensation, when those meanings of the SL text which are lost in translation are rendered in TL text in some other places and by some other means. The first author describes two operations: total transformation and compensation and illustrates the translators' creativity with examples of English–Hungarian literary translation. The second author investigates 40 idiomatic expressions in a French–English–Hungarian parallel corpus of European Parliament's texts in the theoretical framework of cognitive semantics and traductology. Six categories were set up for translation equivalence: full correspondence, partial correspondence, phraseologism, variant correspondence, generalisation and total omission. On the basis of research conducted, it can be claimed that in the translation of idiomatic expressions of European Parliament's text the typical tendency is simplification, that is the lack of creativity..

Keywords: creativity, idiomatic expressions, total transformation, compensation, simplification

1. Fordítjuk-e a frazeologizmusokat?

A fordítói kreativitás vagy a fordítói kreativitás hiánya jól vizsgálható a frazeologizmusok (szólások, közmondások, állandósult szókapcsolatok) fordításában. Ezekben az esetekben ugyanis valójában nem is fordításról van szó. A frazeologizmusokat, amelyekben „az egész jelentése nem automatikusan áll össze az elemek jelentéséből, valójában nem is fordítjuk, inkább "megfeleltetjük", azaz megkeressük azt a célnyelvi szólást, közmondást, amelyet a célnyelvi beszélők hasonló helyzetben használni szoktak.” (Klaudy 1988, 2007:69)

A dolgozat első részében szépirodalmi szövegek alapján tekintjük át a frazeologizmusok fordítására jellemző műveleteket, a dolgozat második részében európai uniós szövegek alapján. A frazeologizmus terminus helyett a tanulmány további

részében Bárdosi (2015) nyomán a frazeológiai egységek megnevezésére a frazéma terminust fogjuk használni.

2. A frazémák fordításának típusai szépirodalmi szövegekben

Nézzük most meg, hányféleképpen járnak el a fordítók szépirodalmi művekben a frazémák fordításakor. Ez attól függ, milyen választási lehetőségeik vannak. A legegyszerűbb eset, amikor a célnyelvben megvan ugyanaz a frazéma ugyanazzal a képpel. Ilyenkor egyszerű behelyettesítés a fordító feladata. A második eset, amikor van frazéma a célnyelvben is, de más képpel. Ilyenkor a fordítónak meg kell találnia az azonos funkciójú ekvivalens frazémát. És közben vigyáznia kell, hogy a célnyelvi kép ne helyezze át az olvasót a célnyelv világába (vö: ne írjon bele angol környezetbe olyan frazémát mint pl. *Él mint Marci Hevesen*, vagy *Több is veszett Mohácsnál*). A harmadik eset, amikor a célnyelvben nincs megfeleltethető frazéma, ilyenkor a fordító vagy általánosító fordítást ad, vagy kreatív megoldáshoz folyamodik. Ez a kreativitás nyilvánul meg a negyedik esetben, amikor forrásnyelvben nincs frazéma, a célnyelvben pedig mégis találunk, vagyis a fordítói kreativitás teremt szemléletes kifejezést ott, ahol az eredetiben nem volt ilyen.

A frazeologizmusok fenti típusai négy átváltási műveletnek feleltethetők meg:

- (1) A FNYSZ-ben található frazémát a fordító azonos frazémával adja vissza a CNYSZ-ben. (pl: zsrebij brosen=a kocka el van vetve, In: Bárdosi 2015) → Átváltási művelet: behelyettesítés.
- (2) A FNYSZ-ben található frazémát a fordító más frazémával adja vissza a CNYSZ-ben. (pl.: znaty vsze hodi i vihodi = ismeri a dörgést, In: Bárdosi 2015) → Átváltási művelet: teljes átalakítás
- (3) A FNYSZ-ben van frazéma a CNYSZ-ben nincs → Átváltási művelet: generalizáció (általánosító fordítás).
- (4) A CNYSZ-ben más helyen találunk frazémákat mint a FNYSZ-ben. → Átváltási művelet: kompenzáció.

A továbbiakban a második és a negyedik típust, a teljes átalakítást és a kompenzációt vizsgáljuk meg angol szépirodalmi művek magyar fordítása alapján.

2.1. Két feltételezés szépirodalmi fordítások elemzése alapján

A második és a negyedik típussal kapcsolatosan (teljes átalakítás és kompenzáció) szépirodalmi művek elemzése alapján két feltételezést kockáztatunk meg:

- (1) A szépirodalmi művek fordítói jóval több frazeologizmust használnak, mint amennyit a kétnyelvű szótárak tartalmaznak.
- (2) A szépirodalmi művek fordítói jóval több frazeologizmust használnak, mint amennyit a forrásnyelvi szövegek tartalmaznak.

Ezek a feltételezések műfajspecifikusak, tehát csak egyetlen műfajnak, a szépirodalmi művek fordításának vizsgálata alapján vontuk le őket. Az eredeti vizsgálatban négy nyelv fordítási viselkedése (angol, német, francia és orosz) állt szemben a magyarral, minden nyelvpárban 50 műből álló korpusz elemzése alapján (listájukat ld. Klaudy 2003, 2007: 454-469). Most csak tetszőlegesen kiválasztott angol-magyar fordítási példákkal fogjuk szemléltetni mondandónkat. A dolgozat második részében Kovács Marietta angol, francia és magyar európai uniós szövegek korpuszából kiválasztott 40 frazémán fogja vizsgálni a frazémák megfeleltetési típusait.

2.2. Teljes átalakítás a frazémák fordításakor

Teljes átalakításról akkor beszélünk, ha a forrásnyelvi frazémát a fordító más frazémával adja vissza a célnyelvi szövegben. Az első feltételezést, hogy a szépirodalmi művek fordítói jóval több teljes átalakítást végeznek, mint amennyi a kétnyelvű szótárakban megtalálható, angol szépirodalmi művek magyar fordításaiban vizsgáltuk. Azt az egyszerű módszert választottuk, hogy azokban az esetekben, mikor a fordító teljes átalakítást végzett, a fordítási ekvivalenciát összehasonlítottuk az angol magyar szótárban található ekvivalenssel. Csak a teljes átalakítás műveletét vizsgáltuk, hiszen a behelyettesítés, ami akkor történik, ha a forrásnyelvben és a célnyelvben megvan ugyanaz a frazéma ugyanazzal a képpel, most nem érdekes számunkra. De a teljes átalakítás esetében is előfordulhat, hogy a más képet tartalmazó célnyelvi frazéma már rögzítve van a kétnyelvű szótárakban.

- From then on, it was easy. A Tory in riding-breeches, male or female, was always a *sitting duck* for Mr Boggis. (Dahl 132)
- Az angol-magyar szótárban található ekvivalens: *sitting duck* = könnyű célpont.

Ilyenkor a fordító feladata látszólag egyszerű behelyettesítés, de ebben az esetben nem ez történt, a fordító nem használta a szótár által felkínált megfelelést, és egy másik frazémát alkalmazott a magyar fordításban:

- Ettől fogva játszi könnyedséggel ment minden. Him- avagy nőnemű tory, lovaglónadrágban – a mindenkori *eszményi préda*. (Borbás 135)

Az esetek többségében azonban a teljes átalakítást a fordító kreatívan végzi el, mert a forrásnyelvi frazéma megfelelőjét nem találja a kétnyelvű szótárban.

- ... *a good man in a tight place*. (Christie 8)
- ... *derekasán helyt tud állni, ha szorul a kapca*. (Szíjgyártó 9)
- Az angol-magyar szótárban nincs találat.
- Some people are just determined to *bring the roof down on themselves*, aren't they? (Wolfe 588)
- Egyesek direkt *kihívják maguk ellen a sorsot!* (Fencsik 460)
- Az angol-magyar szótárban nincs találat.

A fordítói kreativitás egyik megnyilvánulásának fogjuk fel, hogy a fordítók a forrásnyelvi frazémák fordítása esetén nem a kétnyelvű szótár által megadott megfelelésekre támaszkodnak, hanem maguk alkotnak eredeti célnyelvi frazémákat, olyanokat, melyek talán egyszer majd a kétnyelvű szótárakba is bekerülnek. Először a kétnyelvű frazeológiai szótárakba majd a kétnyelvű általános szótárakba is, mint pl. az *sitting duck* = *könnyű célpont* AMSZ 1989). Ami persze nem fogja megakadályozni a fordítókat, hogy saját frazeológiai megfeleltetést alkossanak: *sitting duck* = *eszményi préda* (Borbás 135). Ez az oka annak, hogy a célnyelvi szövegek több frazémát tartalmaznak, mint amennyi a kétnyelvű szótárakban található.

2.3. Célnyelvi frazémák kreálása mint a kompenzáció eszköze

Kompenzációról akkor beszélünk, ha a fordító a fordításban elkerülhetetlen veszteségeket a célnyelvi szövegben más helyen és más eszközökkel pótolja. A kompenzációnak két fajtája van. Beszélhetünk lokális kompenzációról, mikor például a fordító valamelyik szereplő beszédsajátosságait próbálja visszaadni, természetesen a célnyelvi szövegnek azon részeiben, ahol erre lehetősége nyílik. Beszélhetünk globális kompenzációról, amely a mű egészében valósul meg, és nem más, mint a veszteségeknek és a nyereségeknek a mű egészében megvalósuló egyensúlya. Ezért aztán sokszor találunk a célnyelvben frazémákat ott is, ahol a forrásnyelvben nem találhatók pl: *it bores me* → *a könyökömön jön ki*. (szó szerint: 'untat').

- She was a harsh girl. (Greene 140)
- Cynthiát kemény fából faragták. (Ungvári 197)
- In the first place, *that stuff bores me*,... (Salinger 2)

- Egyrészt *a könyökömön jön ki, ...* (Barna 7)

Látjuk, hogy mikor a célnyelvben lehetőség nyílik a frappánsabb, idiomatikusabb megfogalmazásra, a fordító ezt kihasználja a másutt elszenvedett elkerülhetetlen veszteségek ellensúlyozására. És ezzel megint elérkeztünk a kreativitáshoz. Vajon joga van-e a fordítónak az ilyen kreatív megoldásokhoz? Hiszen, ha az alábbi példákat megnézzük, a forrásnyelvben nincs sem *kisujj*, sem *ördög*, sem *tagbaszakadt*, sem *borissza*.

- God *had done nothing* for him and the minutes flew. (Greene 554)
- Isten eddig *a kisujját sem mozdította* érte, a percek pedig röpülnek. (Osztovits 315)
- *It seemed to him absurd* that he was there at all. (Greene 257)
- *Mi az ördögnek* kellett neki idejönnie? (Örkény 18)
- Herr Schmidt was a *big man* and a *heavy drinker*. (Greene 137)
- Herr Schmidt *tagbaszakadt ember* volt és *javíthatatlan borissza* ... (Takács 39)

Hogy ez mennyire jogos, arra Tirkkonen-Condit (2004) „egyedi elemek hipotézise („unique” item hypothesis) segítségével próbálunk választ adni. A hipotézis lényege, hogy a Tirkkonen-Condit szerint a célnyelvre jellemző „egyedi” nyelvi elemek rendszerint alulreprezentáltak a fordításokban. „Egyedi” elemnek nevezi a célnyelvnek olyan elemeit, amelyek megjelenésére a forrásnyelv nem ad impulzust. Valójában egy sajátos interferenciáról van szó, ami nem arra vonatkozik, hogy a forrásnyelv hatására mi jelenik meg a fordításban, hanem azt, hogy mi nem jelenik meg a fordításban. Mi is feltehetjük a kérdést, melyek azok az „egyedi” elemek, melyek az angol nyelv felől sosem kerülnének be a magyar fordításokba? Ha a fordítók nem gondoskodnának róla, kimaradnának a következők:

- segédige szerű elemek: *szokott*,
- ikerszavak, *csurran-cseppen*, *izeg-mozog*
- gazdag szemantikai tartalmú igék, *bóklászik*, *latolgat*, *megszeppen*
- frazémák: *egy szó mint száz*, *kerül amibe kerül*, *mit volt mit tenni*, *egy füst alatt stb.*

A magyarra fordított szövegekből kimaradó egyedi elemek felsorolását még lehetne folytatni, de annyi bizonyos, hogy a frazémák köztük vannak. És itt ragadhatjuk meg a fordítói kreativitas kapcsolatát a globális kompenzációval és az „egyedi” elemek hipotézisével. Arra, hogy a fordítás eredményeképp keletkezett

szöveg ne legyen szegényebb, színtelenebb, mint az eredeti célnyelvi szövegek a fordítónak tudatosan kell törekednie. Ez a törekvés támaszthatná alá második kiinduló feltételezésünket: hogy a szépirodalmi szövegekben a fordítók több frazeologizmust használnak, mint amennyi az eredeti forrásnyelvi szövegben található.

3. Frazeológiai univerzálék európai uniós szövegekben

A második kutatás korpusza uniós szövegekből gyűjtött frazeológiai egységekből áll, amelyek az Európai Parlament szövegeiből, nagyrészt sajtóközlemények és viták szövegéből származnak. A frazeológiai egységeket francia–angol–magyar vonatkozásban, párhuzamos korpuszon, elsősorban a fordítástudomány és a kognitív szemantika elméleti keretében vizsgáltuk. A konkrét példák bemutatása előtt bemutatjuk az uniós szövegeket mint szövegtípust, azok fordítását, valamint a frazeológiai univerzálék kérdéskörét.

3.1. Európai uniós szövegtípusok és azok fordítása

Az Európai Unió jelenlegi 24 hivatalos nyelve összesen 552 nyelvi kombinációt eredményez. Ez a szám tükrözi, hogy nem mindig lehetséges minden forrásnyelvről minden célnyelvre közvetlenül fordítani.

2004-ben az Unióban ezért bevezették a *közvetítő nyelvek* használatának rendszerét. Ez azt jelenti, hogy a kevésbé használatos nyelveken született szövegeket először angolra, franciára vagy németre fordítják, majd ezekről a nyelvekről fordítanak tovább. Ez a tendencia figyelhető meg a dokumentumok szövegezésénél is, amelyeket gyakran többszörösen átszerkesztenek. Ezáltal *hibrid szövegek* jönnek létre, amelyeket az Unió egyenjogúnak, egyenrangúnak tekint. Az eredeti szöveg tehát bizonytalan, annak forrásnyelve gyakran nem is feltétlenül egy nyelv.

Jelen kutatásban ezért nem beszélünk fordításról, hanem nyelvek közötti fordítói megoldásokról, a frazémák esetében Klaudy terminusával élve fordítói megfeleltetésekről. Klaudy fordítói megfeleltetésről akkor beszél, amikor a nyelvi közvetítés során a fordító megkeresi azt a célnyelvi megfelelőt, amelyet a célnyelvi beszélők hasonló szituációkban használnak (Klaudy 2007: 69).

E tanulmány első részében Klaudy Kinga szépirodalmi szövegekben, azaz expresszív szövegekben mutatta be a frazémák fordítását, amelynek során a hasonló hatás elérése a cél.

A tanulmány második része a tartalomközpontú, informatív uniós szövegek vizsgálatára irányul (vö. Reiss 1971). Ezeket a szövegeket olyan fordításszemponthú szövegtipológia jellemzi, ahol a tartalmi hűség a legfontosabb. Maguk a frazeológiai egységek annyiban különlegesnek mondhatók, hogy valahol az informatív és az expresszív szövegtípus határán helyezkednek el.

3.2. Európai frazeológiai univerzálék

Mikor beszélhetünk európai frazeológiai univerzálékról? Az európai frazeológiai univerzálék olyan kulturális jelek, amelyek sűrített formában egy nyelvi, ill. kulturális közösség – jelen kutatásban az *európai makrokulturális közösség* – értékítéleteit és értelmezési rendszerét közvetítik (Földes 2007). Ez a tudáshalmaz a mentális információs térkép, a *világ nyelvi képe* (Bańcerowski 2006). Amennyiben tehát a frazémák adott közösség világképét tükrözik, arra vonatkoztatva univerzálisként értelmezhetők. A frazeológia kutatói ezért frazeológiai univerzálékról beszélnek.

A közös alap a közös európai kultúrkincs. A frazémák a Bibliából, a görög–római mitológiából, a klasszikus irodalomból, valamint a történelmi eseményekből, természeti jelenségekből származó egységek, rögzült szóképeket tartalmaznak:

- Biblia (*Dávid és Góliát története*)
- görög–római mitológia (*Pandóra szelencéje*)
- klasszikus irodalom (*A pénz nem boldogít. – Laclos: Veszedelemes viszonyok*)
- történelmi események (*Kolumbusz tojása*)
- természeti jelenségek (*Nem látja a fától az erdőt.*)

Mindezek alapján feltételezhető, hogy fordítóként könnyű e frazémákat megfeleltetni. A kutatás kezdeti szakaszában fény derült azonban arra, hogy az uniós fordítók sok esetben mégsem célnyelvi frazeologizmust alkalmaznak.

4. A kutatás

4.1. A kutatás korpusza és módszere

Az Európai Parlament honlapjáról negyven francia–angol–magyar frazeológiai egységet gyűjtöttem. Típusukat tekintve szólásokat, közmondásokat és helyzetmondásokat. A francia frazémák magyar megfeleltetését elemeztem, az angol egység közvetítő szerepét vizsgáltam. Majd összevetettem a magyar egységet Bárdosi szólásszótárában található szótári ekvivalenssel (Bárdosi 2010).

Fordítástudományi vonatkozásban rámutattam a *kommunikatív ekvivalencia* meglétére, amely az én értelmezésem szerint akkor jön létre, ha a célnyelvi szöveg a *referenciális*, az *asszociatív* és a *funkcionális* ekvivalencia követelményeinek egyaránt megfelel (vö. Klaudy típusai: referenciális, kontextuális és funkcionális ekvivalencia 1999).

A frazémákat képszerűségük alapján kognitív szempontból értelmeztem, amelyben a metaforikus folyamatok és a hétköznapi, konvencionális tudás kulcs-

szerepet játszanak. A jelentést kognitív szemantikai megközelítésből vizsgáltam, ahol egy fogalomnak egy másik fogalmon keresztül történő megértése a *leképezés* útján jön létre (Kövecses 2005). A *felépítette az elméletét* metaforikus kifejezés az ELMÉLETEK ÉPÜLETEK fogalmi metafora nyelvi megnyilvánulásai, ahol az (A) fogalmi tartomány, a *céltartomány* (ELMÉLETEK) az elvontabb fogalomkör, amelyet a kézzel-foghatóbb (B) fogalmi tartományon, a *forrástartományon* (ÉPÜLETEK) keresztül értelmezzük.

4.2. A frazeológiai univerzálék megfeleltetései

Az ekvivalencia vizsgálatához a frazémák megfeleltetésére hat kategóriát állítottam fel (vö. Földes 1987, Toury 1995):

1. Teljes megfeleltetés (frazéma-behelyettesítés)
2. Részleges megfeleltetés (frazéma-behelyettesítés)
3. Frazeologizálás (frazéma-beillesztés)
4. Variatív megfeleltetés (frazéma-egyszerűsítés)
5. Általánosító fordítás (frazéma-egyszerűsítés)
6. Teljes kihagyás (frazéma-egyszerűsítés)

Teljes megfeleltetés során a fordító a forrásnyelvi frazémára célnyelvi megfelelőt alkalmaz, amely azonos elemeket tartalmaz:

- [...] l'Union européenne veut *s'en laver les mains*, parce que c'est plus facile ainsi.
- [...] the European Union wants *to wash its hands*, because it is easier that way.
- [...] az Európai Unió szeretné *mosni kezeit*, mert ez így sokkal egyszerűbb.

A kifejezés a CSELEKVÉSEK (tisztára mos) AZ EMBERI TEST (kéz) metaforával értelmezhető.

Részleges megfeleltetésről beszélünk, ha célnyelven a forrásnyelvi frazéma megfelelője szerepel, a forrásnyelvi és a célnyelvi egységek között a szemantikai azonosságot azonban eltérő képi elemek fejezik ki, azaz a szó szerinti jelentés eltér:

- [...] *c'est blanc bonnet et bonnet blanc*.
- [...] *it is a six of one and half a dozen of the other*.
- [...] *az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz*.

Frazeologizálásnak azt a fordítói megoldást neveztük, amelynek során a forrásnyelvi hétköznapi kifejezés helyett a fordító a célnyelvben frazéma-beillesztést alkalmaz:

- *Autant faire les choses jusqu'au bout.*
- *In for a penny, in for a pound.*
- *Aki a-t mond, mondjon b-t is.*

Ez látható az angol és a magyar változatban. A magyarban az angol *In for a penny, in for a pound* 'Ha egy fillérben benne vagy, légy benne egy forintban is' egység részleges megfeleltetése az *Aki á-t mond, mondjon b-t is* közmondás olvasható. A CSELEKVÉSEK (*benne van, mond*) ESZKÖZÖK (*pénz, a, b lehetőségek*) metaforával értelmezhető, a *kitartás* mögöttes tartalommal. A francia 'véghezvinni a dolgokat' kifejezéssel szintén a *kitartás* kognitív tartományra asszociálunk. Kommunikatív ekvivalencia a *Quand le vin est tiré, il faut le boire* 'a felszívott bort el kell fogyasztani' frazémával valósulna meg.

Variatív megfeleltetést végez a fordító, ha gyakrabban használt, másik frazeologizmust alkalmaz:

- *Ras-le-bol des retards et des annulations quand vous prenez le car ou le bateau ?*
- *If you are fed up with delays and cancellations when travelling by bus or ferry then good news could be around the corner.*
- *Elege van a járatkésésekből és -törlésekből amikor autóbuszon vagy tegeren utazik?*

A francia *telített csésze* figuratív elemet a ДÜН (telítettség) ESZKÖZ (csésze) metaforával konceptualizálhatjuk. Az angol és a magyar szövegváltozatban másik frazéma szerepel. A francia és a magyar változatban stilisztikailag költői kérdést tesz fel a szöveg szerzője, ezért a szólásszótárban szereplő *tele van a hócipője* vagy a *torkig van* (Bárdosi 2010: 211) frazémák használatával a francia és a magyar egységek konnotációja közelebb állna egymáshoz.

Az általánosító fordítás során a célnyelvi szöveg egyszerűsítés útján jön létre, a forrásnyelvi frazéma célnyelven nem jelenik meg, de a célnyelvi szöveg funkciója, fogalmi-logikai tartalma a forrásnyelvi megfelelőjével azonos:

- [...] *les négociations d'adhésion de la Turquie battent de l'aile.*
- *Turkey's floundering accession talks.*
- *Jelentés Törökország akadozó csatlakozási tárgyalásairól.*

Teljes kihagyást végez a fordító, ha a frazeológiai egység tartalma egyszerűsítés útján, körülírással sem jelenik meg, és teljes lexikai-szemantikai hiány lép fel:

- La solution [...] la mise en place de *project bonds* et la mutualisation de la dette. Cette dernière permettrait de *faire porter le chapeau aux* détenteurs d'obligations et non aux contribuables.
- He said [...] the full-scale launch of project bonds and the mutualisation of debt, which would *shift the burden* from taxpayers to bond holders.
- A megoldást [...] a projektkötvények bevezetése és az eurózónában az államadósság egy részének összevonása jelentené.

A magyar megfelelőből hiányzik a frazéma. A francia frazémában a *chapeau*, a kalap viselőjére hárul a felelősség, ami az ÁLLAPOT (tartósan visel) TARTÁLY (kalap) metaforával konceptualizálható. Az angol frazémában a *shift the burden* a 'terhek áthelyezésében' a *teher* a pénz, az *áthelyezés* a mozgás, ami a PÉNZ MOZGÁS metaforával értelmezhető. A *Francia–magyar tematikus szólásszótárban* magyar megfelelőként a *nyakába varr* frazéma szerepel, ami tükrözi a terhek átruházását, de a jelen kontextusba nem illik. Az az üzenet, információ, hogy ki fogja kifizetni az adósságot, a magyar szövegből kimaradt, így a kommunikatív ekvivalencia nem valósul meg.

5. Kreativitás az európai uniós szövegekben és a szépirodalmi szövegekben előforduló frazémák fordításában

A tanulmány második részében egy olyan kutatásról számoltunk be, amelyben összesen negyven francia–angol–magyar frazémát vizsgáltunk, európai uniós szövegek kontextusába ágyazva, párhuzamos korpuszon. A 4.2 alfejezetben mindegyik megfeleltetési típusra egy-egy példát hoztunk. Mint a fenti példákból is látszik a hat megfeleltetési kategória közül az utolsó három végeredményben egyszerűsítéssel jár. Ez az anyagmennyiség azonban nem elegendő ahhoz, hogy az egyszerűsítést a frazémákra vonatkoztatva *fordítási/megfeleltetési univerzálénak* tekintsük. Nagyobb mennyiségű európai uniós szövegen végzett további vizsgálatok ugyanakkor minden bizonnyal hasonló eredményre vezetnének, és megfelelő mennyiségű adattal már igazolható lenne a feltételezés. Tehát az európai uniós szövegekben a frazémák fordítását nem a kreativitás, hanem éppen a kreativitás hiánya jellemzi. Az ellenkezője figyelhető meg a szépirodalmi szövegek fordításában, de ahhoz, hogy kimutathassuk a kreatív megoldásoknak, azaz az idiomatikus kifejezések számának a tanulmány első részében feltételezett növekedését ugyancsak nagyobb párhuzamos szépirodalmi fordítási korpusz vizsgálatára lenne szükség.

Felhasznált irodalom

- Bañcerowski, J. 2006. A világ nyelvi, tudományos és kultúrképe mint a második valóság komponensei. *Magyar Nyelvőr* 130: 187–198.
- Bárdosi, V. 2015. *Szólások, közmondások eredete. Frazeológiai etimológiai szótár*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- Bárdosi, V. 2010. *Francia-magyar tematikus szólésszótár. Szólásmagyarázatok és gyakorlatok megoldókulccsal*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- Földes, Cs. 1987. *Magyar-német-országi beszédfordulatok. A három nyelv azonos jelentésű állandósult szókapcsolatai*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- Földes, Cs. 2007. Interkulturális nyelvészet: problémavázlat. *Magyar Nyelv* 103: 16–38.
- Klaudy, K. 1988. A frazeologizmusok szó szerinti fordításáról. *Magyar Nyelvőr* 112: 305–314. Újra-közlés: Klaudy K. 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest. Tinta Könyvkiadó. 69–78
- Klaudy, K. 1999. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest. Scholastica.
- Klaudy, K. 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- Klaudy, K. 2003, 2007. *Languages in Translation*. Budapest. Scholastica.
- Kövecses, Z. 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Budapest. Typotex Kiadó.
- Reiss, K. 1971. Fordítás és szövegtipológia. In: Bart, I. & Klaudy, K. (eds.) *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából*. Budapest. Tankönyvkiadó. 229–249.
- Tirkkonen-Condit, S. 2004. Unique items – over- or under-represented in translated language? In: Mauranen, A., Kujamäki, P. (eds.) *Translation Universals: Do they exist?* Amsterdam: 177–186.
- Toury, G. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam. John Benjamins.

Források

- Christie, A. 1976. *Ten Little Niggers*. London: Fontana Books.
- Christie, A. 1968. *Tíz kicsi néger*. Budapest. Európa. Ford. Szíjgyártó László.
- Dahl, R. 1961. *Parson's Pleasure*. Short Stories. Budapest. Európa.
- Dahl, R. 1961. *Jámbor örömek*. Elbeszélések. Ford. Borbás Mária. Budapest. Európa.
- Greene, G. 1979. *The Human Factor*. New-York: Avon Books.
- Greene, G. 1980. *Az emberi tényező*. Budapest: Magvető. Ford. Ungvári Tamás.
- Greene, G. 1972. *Collected Stories*. London: The Bodley Head.
- Greene, G. 1974. *Az utolsó lehetőség*. Válogatott elbeszélések. Budapest. Európa. Ford. Osztovíts Levente, Örkény István, Takács Ferenc.
- Salinger, J.D. *The Catcher in the Rye*. London. Hamilton.
- Salinger, J.D. 2015. *Rozsban a fogó*. Budapest. Magvető. Ford. Barna Imre.
- Wolfe, T. 1988. *The Bonfire of the Vanities*. New-York: Bantam Books.
- Wolfe, T. 1991. *Hiúságok máglyája*. Budapest. Magvető. Ford. Fencsik Flóra.

Internetes hivatkozások

www.europarl.europa.eu/portal/hu – 2015.06.15.